

YOSHLAR VA IJTIMOIIY TARMOQLAR: ZAMONAVIY IJTIMOIIY- MADANIY JARAYONLARGA TA'SIRI

Hasanboyev To'raqul Foziljon o'g'li

Jizzax davlat pedagogika universiteti Tarix fakulteti o'qituvchisi,

Shodmonova Sohiba Sharof qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti Tarix fakulteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy jamiyat hayotidagi o'рни, ularning ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, raqamli kommunikatsiya va internet texnologiyalarining shaxsiy, ijtimoiy hamda madaniy jarayonlarga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim, biznes, axborot almashinuvi, yoshlar psixologiyasi va axborot xavfsizligiga ta'siri o'zbek tilidagi ilmiy manbalar asosida yoritiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlar to'g'ri va maqsadli qo'llanganda katta imkoniyatlar yaratadi, ammo ularning tartibsiz va me'yordan ortiqcha ishlatilishi turli ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, raqamli madaniyat, internet, kommunikatsiya, media savodxonlik, yoshlar psixologiyasi, virtual muhit, axborot xavfsizligi.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida raqamli texnologiyalar va internetning o'рни tobora kengayib borayotgan bir davrda ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Bugungi kunda Facebook, Instagram, TikTok, Telegram, YouTube kabi platformalar nafaqat muloqot vositasi, balki axborot olish, bilim almashish, ta'lim olish, biznes yuritish, ijodiy o'zini namoyon qilish hamda ijtimoiy jarayonlarda ishtirok etishning yangi shakllarini yaratmoqda. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan

ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatdagi internet foydalanuvchilari soni 30 milliondan oshgan bo'lib, ulardan sezilarli qismi ijtimoiy tarmoqlarda faol[1]. Bu jarayon ijtimoiy tarmoqlar ta'sirini ilmiy jihatdan o'rganishni yanada dolzarb qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar bir tomondan insonlar o'rtasidagi masofaviy muloqotni sezilarli darajada soddalashtirdi. Ular orqali tezkor aloqa, fikr almashinuvi, axborot tarqatish va jamoaviy faoliyatni muvofiqlashtirish imkoni mavjud. Pandemiya yillarida ijtimoiy tarmoqlar ta'lim jarayonining uzluksiz davom etishiga xizmat qilgani buning yaqqol misolidir. Masofaviy darslar, onlayn ma'ruzalar, video darsliklar va elektron kutubxonalar aynan shu platformalar orqali keng auditoriyaga yetib bordi[2]. Talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi virtual aloqa ta'lim samaradorligini oshirdi va yangi pedagogik yondashuvlar paydo bo'lishiga zamin yaratdi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar hozirgi iqtisodiy muhitda kichik biznes va tadbirkorlikning ajralmas tarkibiga aylangan. Onlayn marketing, raqamli reklama, mahsulot va xizmatlarni ilgari surish, mijozlar bilan bevosita aloqa qilish – bularning barchasi ijtimoiy tarmoqlar orqali oson amalga oshirilmoqda. Masalan, Instagram va Telegram'da minglab mahalliy tadbirkorlar tomonidan tashkil etilgan onlayn do'konlar faoliyati iste'molchilar uchun qulaylik yaratadi, shuningdek, yangi ish o'rinlari va iqtisodiy faollikning oshishiga xizmat qilmoqda[3].

Ijtimoiy tarmoqlarning yana bir muhim jihati – ularning ijodkorlik va shaxsiy rivojlanishga ta'siridir. Bloggerlik, videoblog, raqamli dizayn, foto va videotasvirga olish, musiqiy kontent yaratish kabi yo'nalishlarda yoshlar o'z qobiliyatlarini namoyish etishlari, bilim va tajriba almashingan holda global auditoriyaga chiqishlari mumkin. Bu jarayon nafaqat shaxsiy muvaffaqiyatlarni, balki jamiyatdagi madaniy jarayonlarning rang-barangligini oshiradi[4].

Biroq barcha qulaylik va imkoniyatlariga qaramay, ijtimoiy tarmoqlarning salbiy jihatlari ham yetarlicha kuchli. Birinchidan, me'yordan ortiqcha foydalanish vaqtni behuda sarflashga olib keladi. Yoshlar o'rtasida "scrolling"ga berilib ketish,

diqqatning susayishi, o'qish va mehnat unumdorligining kamayishi ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan[5]. Ikkinchidan, ijtimoiy tarmoqlarda yolg'on axborot, feyk yangiliklar va manipulyativ kontentning tez tarqalishi jamiyat uchun xavf tug'diradi. Axborot savodsizligi sharoitida bunday kontent fuqarolarning qaror qabul qilishiga ta'sir ko'rsatib, ijtimoiy barqarorlikka putur yetkazishi mumkin.

Uchinchi muammo – ruhiy holatga ta'siridir. “Layklar”, “izohlar” va “obunachilar soni” kabi ko'rsatkichlar yoshlar o'rtasida o'zini boshqalar bilan solishtirish, past baholash, stress va xavotir kuchayishiga olib keladi. Psixologlar ijtimoiy tarmoqlarda idealizatsiyalangan hayot tarzining ko'payishi o'ziga nisbatan norozilik hissini kuchaytirishini ta'kidlashadi[6]. To'rtinchidan, internet qaramligi ham jiddiy muammolardan biri bo'lib, u insonning kundalik faoliyati, uyqu tartibi, sog'lig'i va real hayotdagi ijtimoiy aloqalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatda kommunikatsiya, ta'lim, biznes va ijodiy faoliyatni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, ularning noto'g'ri va ortiqcha ishlatilishi vaqtni behuda sarflash, psixologik bosim va axborot xavfsizligi bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqaradi. Ongli va mas'uliyatli foydalanish, media savodxonlikni oshirish va axborotni tanqidiy baholash orqali ijtimoiy tarmoqlardan maksimal foyda olish mumkin.

Shu sababli, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda ongli yondashuv, vaqtni boshqarish, media savodxonlikni rivojlantirish, axborotni tanqidiy tahlil qilish, shuningdek yoshlarni raqamli madaniyat jihatidan tarbiyalash jamiyatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Agar ijtimoiy tarmoqlardan mas'uliyatli foydalanilsa, ular ta'lim, iqtisodiyot, madaniyat va shaxsiy rivojlanishning samarali vositasiga aylanadi; aks holda esa psixologik, ma'naviy va axborot xavfsizligi bilan bog'liq xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva Sh. **Raqamli madaniyat va yoshlar ma'naviyati.** Toshkent. 2021. 120-b.
2. Jo'rayev M. **Media savodxonlik asoslari.** Toshkent. 2020. 180-b.
3. Karimov I., Usmonov U. **Internet madaniyati va yoshlar psixologiyasi.** Buxoro. 2019. 150-b.
4. Qo'shoqov B. **Ijtimoiy tarmoqlar funksiyalari va ularning jamiyatlardagi roli.** Samarqand. 2021. 210-b.
5. Xolmatova M. **Yoshlar va zamonaviy kommunikatsiya texnologiyalari.** Toshkent. 2020. 175-b.
6. Sultonova N. **Axborot xavfsizligi va uning ijtimoiy ahamiyati.** Toshkent. 2022. 195-b.